

SİGORTA İŞLETMELERİNDE İÇ DENETİM UYGULAMALARININ İÇ DENETİM STANDARTLARI İLE BİRLİKTE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ender GÜLER*

Özet

Sigorta işletmeleri, insanların ya da kurumların karşılaşılabilecekleri risk ve zararları önlemek ya da en aza indirebilmek amacıyla bir araya gelen organizasyonlardır. Temel amacı, riskleri azaltmak ve risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararları belirgin duruma getirmektir.

İşletmelerde uygulanması gereken denetim faaliyetleri sigorta işletmeleri içinde geçerlidir. Sigorta işletmelerinin de diğer sektörlerde faaliyette bulunan işletmeler gibi işlemlerini yerine getirirken yürürlükte olan yasal düzenlemelere göre çerçevelenmiş sınırlar içerisinde yer alan bir iç denetim sistemi kurmaları gerekir.

Bu çalışmada sigorta işletmelerinin genel özellikleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra iç denetim uygulama ve standartlarının sigorta işletmelerinde uygulama alanı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sigorta İşletmesi, Denetim, İç Denetim

Abstract

Insurance companies are designed to prevent the risk and the damages which may be encountered by people or institutions. Their main objectives are to reduce the risk and set off the damages in case the risks become bad.

The auditing procedures in the business companies are applied to insurance companies, too. Insurance companies like other business companies have to set up an internal audit system in the context of current legal arrangements.

In this study, first the general characteristics of insurance companies are discussed and then internal audit standards and practices in the insurance companies are evaluated.

Keywords: Insurance Companies, Audit, Internal Audit

* Arş.Gör., Selçuk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi

1. Giriş

Sigorta kişilerin yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri olayların oluşturabileceği zararları gidermek ve önlem almak gereksinimi sonucu riziko-yu-tehlikeyi paylaşmak amacı ile ortaya çıkmıştır. Bu anlayış M.Ö ki yıllarda çok ilkel bir biçimde ölüm ve diğer yardımların yapılması ile birçok yasadaki kendini göstermiştir. Gerçek anlamda ilk sigorta 14. yy.'da başlamış olup ilk sigorta poliçesi bu dönemlerde (İtalya'dan Mayorka'ya hareket eden Santa Clara gemisinin yükünü teminat altına almak amacıyla) düzenlenmiştir. (Özkan, 1998: 1)

Modern sigortacılığın doğuşuna deniz, kara sigortacılığına yangın, kaza sigortacılığına tren kazaları ile ilişkin bireysel kazalar öncülük ederken, sanayinin gelişmesiyle yaşanan büyük teknik hasarlar, mühendislik sigortalarının gelişimine yol açmıştır.

20. yüzyılın başlarında sigorta şirketleri her türlü sigorta ihtiyacına cevap verebilecek düzeye ulaşmışlardır. (Kazgan, 1999: <http://www.buzlu.org/sigortaciligin-tarihi/>) Günümüzde bu gelişmelerin sonucu olarak özel ya da tüzel birçok alanda sigorta türü uygulanmaya başlamıştır.

Türkiye' de 19.yy' ın ikinci yarısından önce sigortacılıktan söz etmek pek mümkün değildir. Bazı Anadolu köylerinde bu tarihten önce gereksinme halinde yardım sağlamak, halkın uğrayacağı zararı karşılamak amacıyla sendikalar kurulduğu, esnaf kuruluşlarının ölüm ve hastalık durumlarında üyelerine yardım amacıyla örgütlendikleri bilinmekteyse de bunlar gerçek anlamda sigorta olmayıp, güvenlik, yardımlaşma, sosyal dayanışma düşüncesi ile oluşturulmuş kuruluşlardı. Bunlar da birkaç köye özgü kalmış, Anadolu' ya yayılarak bir gelişme gösterememişlerdi.

1872 yılında İngiliz sigorta şirketleri, açtıkları temsilciliklerle Türkiye' de ilk sigortacılık faaliyetlerini başlattılar. İngilizler' den sonra Fransızlar da Türkiye' ye ilgi gösterdiler ve 1878 yılında ilk Fransız şirketi faaliyetlerine başladı. Bundan sonra Alman, İtalyan, İsviçre gibi yabancı ülkelerin sigorta şirketlerinin çalışmaları ile sigortacılık genişlemeye başladı.

Bu ortam içinde 1893 yılında Osmanlı Umum Sigorta Şirketi ilk yerli sigorta şirketi olarak çalışmaya başladı. Bunu izleyen yıllarda sigortacılığın düzene sokulabilmesi için yabancı şirketler arasında birlikte hareket etme eğilimi belirdi. 12 Temmuz 1900 tarihinde 43 tanesi yabancı olmak üzere 44 sigorta şirketi biraraya gelerek sabit bir yangın tarifesi belirlediler. Bu Türkiye' deki ilk tarifeydi.

Cumhuriyetin ilanına kadar tümü yerli sermaye ve teknisyenlerle işletilen bir sigorta kuruluşu bulunmadığı görülmektedir. (Kazgan, <http://www.tsrbs.org.tr>)

Cumhuriyet'in ilanını izleyen yıllarda milli sigortacılığın gelişimi yönünde gerek yasal gerek kurumsal önemli girişimler ortaya çıkmıştır. 1924'te, 1920 yılında Fransız Urbain Şirketi'nin iştiraki ile kurulmuş olan "Milli Sigorta şirketi" Ankara Hükümeti tarafından tanınmış bunun yanı sıra Emtia ve Yol Eşyası Avrupa Anonim Türk Sigorta şirketi ile İtimadi Milli Sigorta şirketi kurulmuştur. 14 Mart 1925'te Güneş Sigorta T.A.Ş tesis edilmiş ve bunu 19 Eylül 1926'da Bozkurt Türkiye Umum Sigorta Şirketi'nin kuruluşu izlemiştir. Bu dönemde Türkiye İş Bankası, bankacılık faaliyetlerinin yanı sıra sigortacılıkla da ilgilenmeye başlamıştır. Acentelik biçiminde başlayan girişimlerini geliştirmiş ve dönemin ilk milli sigorta şirketi olan Anadolu Sigorta Şirketi'ni kurmuştur. Dönem içinde kurulan Türk sigorta şirketlerinin hemen tamamının yabancı ortaklara sahip olduğu da dikkat çekici bir olgudur. (<http://www.ankarasab.org>)

Zamanla ülkemizde de sigortacılık alanında yapılan mali düzenlemeler sayesinde gelişme kaydedilmiştir. İhtiyaç duyulan her alanda sigorta hizmetleri uygulaması kullanılabilir hale gelmiştir. Gelişen ekonomik sürece bağlı olarak da büyümeye devam edecektir.

Türkiye'de faaliyette bulunan tüm sigorta ve reasürans şirketleri sigortacılığın geliştirilmesi ve şirketler arasındaki dayanışmanın sağlanması konularında sigorta sektörü ile hükümet arasında bir halka oluşturan " Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği"ne üye olmak zorundadırlar.

Türk sigorta endüstrisi Devlet Bakanlığına bağlı Hazine Müsteşarlığı kapsamında olup Türkiye'de sigortacılık faaliyetleri kamu menfaatini korumak amacıyla Başbakanlığa bağlı Devlet Bakanlığı'nın bir ünitesini oluşturan "Sigorta Kurulu" tarafından denetlenmektedir. (Marşap, 2007: 3)

2. Sigorta ve Sigorta İşletmeleri Hakkında Genel Bilgiler

2.1. Sigortanın Tanımı ve Kapsamı

Sigorta, aynı tür tehlikelerle karşılaşma olasılığı bulunan bireylerin kendi aralarında birleşerek oluşturdukları maddi birikimlerin, tehlike sonucu zarara uğrayan kişilerin kayıplarının giderilmesinde kullanılması olgusundan doğmuştur. Diğer bir ifadeyle sigortacının, bir prim karşılığında diğer bir

kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde, tazminat vermeyi veya kişilerin hayat süreleri ile ilgili veya hayatlarında meydana gelen olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi üzerine almasıdır. (Marşap, 2007: 4)

Sigorta kavramı özde aynı kalmak şartı ile birçok yazar ve kuruluş tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Bu çalışmamızda

“Sigorta, belirli bir prim karşılığında bir kimsenin para ile ölçülebilir, yasa ile korumaya değer bir sigortalı olabilir menfaatine zarar veren bir rizikonun gerçekleşmesi halinde bu zararı karşılayacak tutarda sigortalının tazminata hak kazanmasını sağlayan çift taraflı bir sözleşmedir” (<http://www.tsev.org.tr/tr/>) şeklinde tanımlanabilir.

T.T.K'nın Sigorta Hukuku Hükümlerinden Madde 1263 de ise “ Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini halele uğratan bir tehlikenin (bir rizikonun) meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır.” şeklinde tanımlanmıştır.

UFRS 4 nolu Standarda göre ise “Sigorta sözleşmesi, gelecekteki belirli bir kesin olmayan olayın (sigorta konusu olay) sigortalıyı olumsuz bir şekilde etkilemesi halinde sigortalıya tazminat ödemeyi kabul ederek bir tarafın (sigortacı) diğer taraftan (sigortalı) önemli bir sigorta riskini kabul ettiği sözleşme olarak tanımlanmaktadır.”

Sigorta, kapsamı itibariyle sosyal ve özel amaçlı olmak üzere temel iki kısma ayrılabilir. Sosyal Sigortalar, toplumu oluşturan belirli grupların sosyal güvenliklerinin sağlanması amacıyla kanunla düzenlenen zorunlu bir sigorta türüdür. Devlet tarafından çalışan kesimin sosyal güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak oluşturulur (SSK, Emekli Sandığı gibi) ve çoğunlukla hem sağlık hem de emeklilik haklarını kapsar. Özel Sigortalar ise tek tek bireylerin kişisel çıkarlarının çeşitli tehlikelere karşı güvence altına alınması amacıyla kendi özgür iradeleriyle oluşturdukları bir sözleşmedir. (Marşap, 2007: 5)

2.2 Sigorta İşletmeleri

Sigorta İşletmeleri; riskleri azaltmak ve risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararları belirginleştirmek amacıyla oluşturulmuş iktisadi ve

sosyal kurumlardır. Sigorta İşletmeleri belli bir prim karşılığında riskleri dağıtarak, etkileri azaltmaya çalışan kuruluşlar şeklinde tanımlanabilir. Bu amaca yönelik olarak sigorta işletmeleri, riskin belirli ve parayla ölçülebilir olma koşulunu aramakta ve sigortalı adına riskin yönetimi sorumluluğunu üstlenmektedir. (Duygulu, 2006: 188)

Sigorta işletmeleri, birçok amacı gerçekleştirmek üzere oluşturulan organizasyonlardır. Öncelikle, sigorta hizmetinin sunulması görevi, sigorta işletmeleri tarafından yerine getirilmektedir.

Sigorta işletmeleri ekonomide aynı riskin tehdidi altında bulunan kişi ve kurumları bir araya getirme görevini yerine getirmekte, güven pazarlamakta ve bir organizasyon olarak risk ve belirsizliklerle dolu geleceğin güvence altına alınması ihtiyacına yönelik hizmetleri gerçekleştirmektedirler. (Asunakutlu, 2000: <http://www.sbe.deu.edu.tr>)

Sigorta İşletmelerinin kuruluş ve çalışma esasları Sigorta Murakabe Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanun 1. maddesinde kanun amacı “ Ülke sigortacılığının geliştirilmesini, güven içinde yürütülmesini, sigorta sektöründe yer alan kişi ve kuruluşların mesleki kurallar içerisinde faaliyet göstermelerini, bu sektörde yaratılacak fonların ekonomik kalkınmaya katkısını sağlamak ve sigorta sözleşmelerinden doğan hak ve alacakları teminat altına almak üzere sigorta ve reasürans şirketlerinin kuruluşunu, yönetimini, çalışma esaslarını, tasfiyelerini ve murakabeleri ile sigortacılıkla ilgili ihtisas komite ve kuruluşların teşkilini, eksperlik, aktüerlik, acentelik, brokerlik ve prodüktörlük faaliyetlerini ve özel sigortacılıkla ilgili diğer hususları düzenlemektir” şeklinde belirtilmiştir.

Ayrıca SMK’ nun 2. maddesine göre sigorta işletmelerinin kuruluş ve faaliyet iznine ilişkin hükümler şu şekildedir;

Türkiye’de bir sigorta veya reasürans şirketinin kurulması, yabancı ülkelerde kurulmuş bir sigorta veya reasürans şirketinin Türkiye’de faaliyette bulunması Bakanlığın iznine tabidir.

Türkiye’de kurulacak sigorta veya reasürans şirketlerinin;

a) Münhasıran sigortacılık veya reasürans işleri yapmak üzere anonim ortaklık şeklinde kurulmaları,

b) Kurucularının taksirli suçlar hariç olmak üzere affa uğramış olsalar dahi ağır hapis veya beş yıldan fazla hapis yahut sigortacılık mevzuatına aykırı hareketlerinden dolayı hapis veya birden fazla ağır para cezasına mahkum edilmemiş olmaları; cezası ne olursa olsun zimmet, ihtilas, rüşvet,

irtikap, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar ile resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, Devlet sırlarını açığa vurma, vergi kaçakçılığı veya vergi kaçakçılığına teşebbüs suçlarından dolayı hüküm giymemiş, iflas ve konkordato ilan etmemiş olmaları,

- c) Ödenmiş sermayelerin 10,3 trilyon liradan az olmaması,¹
 - d) Hisse senetlerinin nakit karşılığı çıkarılması ve nama yazılı olması,
 - e) Ana sözleşmelerinin bu Kanun hükümlerine uygun olması,
- şarttır.

3. Denetim Kavramı ve İç Denetim

3.1 Denetim Kavramı

Kurum ve kuruluşlar ile kişiler görevleri, işlevleri ve faaliyetleri ile ilgili olarak açıklamalar yapmakta, bildirimlerde bulunarak çeşitli isteklerde bulunmakta, kararlar alıp uygulamakta, belirli görüş ve iddialar ileri sürerek bunların doğruluk ve güvenilirliğini savunmaktadır. Ancak bu bildirim ve iddiaların uygunluğu, doğruluğu ve güvenirliliği tartışılabilir. Amaçlara uygun ve tutarlı karar verebilmek için karar işleminde yararlanılan bilgilerin geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir. Güvenilir ve geçerli olmayan bilgi, kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını engelleyerek topluma, örgütlere ve karar alıcılara zarar verir. (Kenger, 2001: <http://www.ydk.gov.tr>)

Denetim faaliyeti bu istekleri karşılamak amacıyla doğmuştur. Denetim kelimesi hayatın birçok alanında kullanılmaktadır.

Genel anlamda, denetim; iktisadi faaliyet ve olaylara ilişkin iddiaların, önceden saptanmış ölçütlere uygunluk derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir süreç olarak tanımlanabilir. (Kaval, 2005: 3)

Çalışmamızın konusunu oluşturan muhasebe denetimini ise; “Bir işletmenin finansal tablolarının Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine veya

¹ Bu bentteki sermaye miktarı Kanun metninde 200 milyar iken Sigorta Murakabe Kanununa ilişkin 11.11.1995 tarihli R.G.de yayımlanan 1 sayılı Tebliğ ile 350 milyar TL, 18.06.1996 tarihli RG’de yayımlanan 2 sayılı Tebliğ ile 500 milyar TL, 05.02.1998 tarihli RG’de yayımlanan 3 sayılı Tebliğ ile 1,6 trilyon TL, 15.07.1999 tarihli R.G.’de yayımlanan 4 sayılı Tebliğ ile 3 trilyon TL, 10.04.2001 tarihli R.G’de yayımlanan 5 sayılı Tebliğ ile 5 trilyon TL, 23.07.2002 tarihli RG’de yayımlanan 6 sayılı Tebliğ ile 8 trilyon TL ve 10.05.2003 tarihli RG’de yayımlanan 8 sayılı Tebliğ ile 10,3 trilyon TL olarak değiştirilmiştir.

işletmenin hukuki statüsü gereği başka bir muhasebe sistemine uygun düzenlenecek ise buna uygun düzenlendiğini belirlemeye ve raporlamaya yöneliktir. Mali tabloların ve bu tabloların dayanağını oluşturan kayıt, belge ve diğer ipuçları üzerinden yürütülen çalışmalara dayanan ve bulguları denetim raporunda özetleyen sistematik incelemedir” (Kaval, 2005: 10) şeklinde tanımlayabiliriz.

3.2. İç Denetim

Küreselleşmenin etkisi ile gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde baş döndürücü bir şekilde görülen büyüme, karmaşıklaşan işlemler ve yaşanan finansal krizler; bunun yanında geçtiğimiz son dönemlerde ABD’de ve Avrupa da yaşanan muhasebe ve denetim skandalları mali raporlamanın doğruluğunu sağlama konusunda denetim konusunun önemini bir daha ortaya koymuştur. Bu doğruluğu sağlamada yararlanılan en önemli araçlardan birisinde işletmelerde uygulanması gereken iç denetim faaliyetleridir.

Uluslararası denetim standartları terimler sözlüğü iç denetimi, “iç denetim kapsamında yapılan faaliyetler, diğer işlerin yanı sıra; muhasebe ve iç kontrol sistemlerinin yeterlilik ve etkinliklerinin incelenmesini, değerlendirilmesini ve incelenmesini içeren, bir işletmenin içinde işletmeye hizmet vermek amacıyla kurulan bir değerlendirme faaliyetidir” olarak tanımlanmaktadır. (Erkan ve İlter.2008: 109)

İç denetim, bir kuruluş veya şirketin her bir biriminin faaliyetlerinin uygunluk, etkinlik ve performansını ölçmeyi ve üretilmiş her türlü bilginin güvenilirliğinin mevzuat ve muhasebe açısından incelenmesini ve tüm bulguların üst yönetime raporlanmasını kapsar. (Oksay ve Acar, 2007: 27)

İşletmelerde uygulanan iç denetim faaliyetinin işletmeye kazandırmış olduğu faydaları kısaca aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

İç denetim kuruma denetim sonucunda elde ettiği verilerle güvence ve danışmanlık sağlar. Denetim sonucunda kurum yönetimi, kurumun amaç ve hedeflerine uygun kaynakların etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı, faaliyetlerinin mevzuata uygunluğu, kurum varlıklarının korunması ve kurum içinde var olan iç kontrollerin yeterli olup olmadığı ve kurumun ürettiği bilgilerin güvenilirliği konularında güvence ve danışmanlık elde eder.

İç denetim, bir kurumun amaç ve hedeflerine ulaşmasına dönük olarak kuruma değer katmaya çalışır. Bu amaçla kurumun amaçlarına yönelik yeni hedefler belirlemede ve geliştirmesinde yardımcı olur.

İç denetim, sürekli ve disiplinli, risk değerlemesine dayanan bir denetim anlayışı benimsediğinden bir kurumda etkin bir risk yönetiminin kurulmasına yardımcı olur. (Kaya, <http://www.tkgm.gov.tr>)

4. Sigorta İşletmelerinde Denetim ve İç Denetimin Genel Özellikleri

4.1. Sigorta İşletmelerinde Denetim

Genel olarak işletmelerde uygulanması gereken denetim faaliyetleri sigorta işletmeleri içinde geçerlidir. Bunun yanında sigorta işletmelerinin özellikleri itibari ile denetimleri ülkeden ülkeye farklı özellikler ve özel düzenlemeler içermektedir.

Sigorta şirketlerinde mali tablolarının denetimindeki amaç temelde, sermaye piyasasında bağımsız dış denetlemedeki amaç ile aynı olup, kamuya açıklanan ve Müsteşarlığa gönderilen mali tabloların gerçeği yansıtip yansıtmadığının tespitine yöneliktir.

Dolayısıyla gerek Türkiye’de gerekse’de Dünya uygulaması bakımından sigorta işletmelerinin bağımsız denetimi (özellikle hayat sigorta şirketlerinin) özel olarak düzenlenmiştir. (Uyanık, 2001: 315-316)

4.1.1. Kamu Denetimi

Sigorta ve reasürans şirketlerin mali gücünün, sigortalıların hak ve menfaatlerini tehlikeye düşürecek şekilde zayıflamasını önlemek amacıyla sermaye yeterliliği düzenlemelerine gidilmektedir. Kamu denetimi ise, bu düzenlemelere uyulmasını ve uymayanların cezalandırılmasını teminen düzenlemelerin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. (Oksay ve Acar, 2007: 127)

Sigorta sektöründe kamu denetimine ilişkin olarak yetkili kılınmış olan kurumlar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir;

- 1) Hazine Müsteşarlığına Bağlı
 - a) Sigortacılık Genel Müdürlüğü
 - b) Sigorta Denetleme Kurulu Başkanlığı
- 2) Maliye Bakanlığı Denetim Organları
 - a) Maliye Teftiş Kurulu Başkanlığı
 - b) Hesap Uzmanları Kurulu Başkanlığı

- c) Gelir İdaresi Başkanlığı Gelirler Kontrolörleri Daire Başkanlığı
- d) Vergi Dairesi Başkanlıkları

4.1.2. Bağımsız Denetim

Türkiye’de sigorta sektöründe bağımsız denetim Hazine Müsteşarlığı’nın çıkarmış olduğu yasal düzenlemelere göre yürütülmektedir.

Sigorta ve reasürans şirketlerinde bağımsız denetim yapılmasına ilişkin yönetmelik yayınlanmıştır. Yönetmelik, Türkiye’de faaliyet gösteren yerli sigorta şirketleri reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’deki şubelerinin sigortacılık mevzuatı dahilinde bağımsız dış denetim kuruluşlarınca denetlenmelerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektedir. (Uzay, 1999: 221)

Yönetmeliğin 1. maddesinde bu yönetmeliğin amacı “Türkiye’de kurulmuş sigorta ve reasürans şirketleri ile yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’deki şubeleri tarafından sigortacılık mevzuatı dahilinde yayımlanacak mali tablolarını denetleyecek bağımsız denetim kuruluşlarının; niteliklerine, faaliyetlerine yetkilendirilmelerine, bu yetkilerinin geçici veya sürekli olarak kaldırılmasına ve bağımsız denetim sözleşmesinin içeriği ile bağımsız denetim sözleşmesinin taraflarının yükümlülüklerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.” şeklinde belirtilmiştir.

Sigorta sektöründe bağımsız denetimine ilişkin olarak ilgili düzenlemelerden sorumlu olan kurumlar aşağıdaki gibi gruplandırılabilir;

- 1) Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)
- 2) Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TURMOB)
 - a) Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)
 - b) Türkiye Denetim Standartları Kurulu (TÜDESK)

4.2 Sigorta İşletmelerinde İç Denetim

Sigorta şirketlerinde iç denetim kapsam itibariyle diğer denetim türlerinden daha geniş kapsamlı ve bu denetim türlerini de içine alan bir denetim türüdür. Şirket ile ilgili ve şirket tarafından yerine getirilen her türlü denetim iç denetimin konusunu teşkil eder. (Uyanık, 2001: 333)

Sigorta işletmelerinin de diğer sektörlerde faaliyette bulunan işletmeler gibi işlemlerini yerine getirirken yürürlükte olan yasal düzenlemelere göre çerçevelenmiş sınırlar içersinde yer alan bir iç denetim sistemi kurmaları gerekir.

Bu çerçevede, 03/06/2007 tarihinde kabul edilen Sigortacılık Kanununun 4. maddesinde iç denetim ile ilgili olarak “Sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri; tüm iş ve işlemlerinin, sigortacılık mevzuatı ve ilgili diğer mevzuata, şirketin iç yönergeleri ile yönetim stratejisi ve politikalarına uygunluğunun sürekli kontrol edilmesi, denetlenmesi ile hata, hile ve usulsüzlüklerin tespiti ve önlenmesi amacıyla risk yönetim sistemleri de dahil olmak üzere etkin bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır. İç denetim, dışarıdan hizmet alımı yoluyla da yapılabilir.” şeklinde bir açıklama yer almıştır.

Bağımsız denetim alanında olduğu gibi iç denetim alanında da tüm sektörler için geçerli olacak ortak standartlar belirleyen yetkili tek bir otorite öngörülmemiştir. Bu itibarla, sigorta sektörü için iç denetim mevzuatını araştırmak için Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü’nce oluşturulan mevzuata bakmak gerekmektedir. (Oksay ve Acar, 2007: 156)

Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü tarafından 2004 yılında sigorta ve reasürans şirketlerinde iç denetim sisteminin uygulanmasına ilişkin bir genelge yayınlanmıştır.

İç denetim sistemi genelgenin 1. maddesinde “*İç denetim sistemi sigorta ve reasürans şirketinin tüm iş ve işlemlerinin; özellikle yürürlükteki kanun, yönetmelik, tebliğ, tarife ve talimatlar, genel şartlar ile diğer mevzuata, şirketin iç yönergeleri ile yönetim stratejisi ve politikalarına uygunluğunun sürekli kontrol edilmesi, denetlenmesi ile hata, hile, usulsüzlüklerin önlenmesi ve tespiti amacıyla oluşturulan sistemi ifade eder.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Genelgenin 4. maddesinde iç denetim birimi ve görevleri kısaca aşağıdaki gibi belirtilmiştir. Sigorta ve reasürans şirketlerinin bünyelerinde bir iç denetim birimi oluşturmaları ve bu birimde münhasıran çalışmak üzere yeterli sayıda iç denetim elemanı ve bu birimden sorumlu müdür istihdam etmeleri zorunludur. İç denetim birimi doğrudan yönetim kuruluna bağlı ve sorumlu olarak çalışır. İç denetim elamanları sigorta ve reasürans şirketinin tüm birimlerinin faaliyetlerinin sigortacılık mevzuatı ve ilgili mevzuat hükümleri yanında, sigorta ve reasürans şirketi ana sözleşmesi ve şirketin iç yönergeleri ile iç denetime yönelik yazılı prosedürleri çerçevesinde yürütülmesinin kontrol ve denetiminden sorumludur.

İç denetim birimi, sigorta ve reasürans şirketinin mali durumunu ciddi biçimde zayıflatacak veya olağandışı sonuçlar doğuracak herhangi bir durumun varlığının tespit edilmesi halinde hazırlayacağı raporu en kısa zamanda yönetim kuruluna sunar ve bir örneğini Hazine Müsteşarlığına gönderir. Bu tür raporlar dışında kalan olağan raporların Hazine Müsteşarlığına iletilme zorunluluğu bulunmamaktadır.

İç denetim birimi; genel müdürlükteki tüm birimleri, bölge müdürlükleri ve şubeleri ile taşra teşkilatı için yılda en az bir kez, tüm acenteleri için en az üç yılda bir kez raporlama yapmalıdır. Ancak, sigorta ve reasürans şirketinin toplam prim üretimi içerisindeki payı yüksek olan veya tahsilat oranı düşük olan acenteler için yılda en az bir kez yerinde inceleme yapılmalıdır. Diğer taraftan, acentelerde yapılacak olan inceleme ilgili şirketin iş ve işlemleri ile sınırlı olacak, diğer şirketlerle olan iş ve işlemlere müdahil olunmayacaktır.

Yayınlanan genelgenin 6. maddesinde iç denetiminin kapsamı da şu şekilde belirtilmiştir.

a) İç denetim;

i. Sigorta ve reasürans şirketi içinde tüm varlıkların, hesap ve kayıtların, belgelerin, personelin ve sigorta ve reasürans şirketinin güvenliğini (mali ve yasalara uygun olmak bakımından) etkileyebilecek diğer tüm unsurların yerinde incelenmesi,

ii. Çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yapılması,

iii. Sigorta ve reasürans şirketi yapısı ve faaliyetlerinin özelliğine göre merkezden de inceleme ve denetleme faaliyetlerinde bulunulması,

iv. Sigorta ve reasürans şirketlerinin merkez teşkilatındaki birimler, bölge ve şubeleri ile acentelerinin sigortacılık mevzuatına şirket hedef ve politikalarına, şirketçe alınan kararlara uygun çalışıp çalışmadığının tespit edilmesi,

v. Yönetici ve personelin verilen hedeflere uyum bakımından başarılı olup olmadıklarının belirlenmesi,

vi. İzledikleri, denetledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak sigorta ve reasürans şirketi personelinden veya acentelerden ilave açıklama istenilmesi, bunların bilgi ve görüşlerine başvurma, gerekli gördüklerinde sigorta ve reasürans şirketinde bulunan diğer birimlere uyarıda bulunulması, gibi çalışmaları kapsar.

b) İç denetim elemanları tarafından yapılan denetim ve kontrol çalışmaları rapora bağlanarak, yönetim kuruluna sunulur, raporda suç unsuru varsa sorumlu kişiler hakkında gerekli işlem mevzuat çerçevesinde yönetim kurulunca yapılır.

c) Düzenlenen raporlar ve bu raporlara esas teşkil eden belgelerin düzenlenmelerini izleyen yıldan itibaren en az 5 yıl süreyle veya bu süre içinde hukuki ihtilafa konu olanların, ihtilafların sonuçlanmasına kadar saklanması zorunludur.

Sigorta şirketleri genelgede sunulan kapsam çerçevesinde iç denetim faaliyetlerini sürdürecektir.

5. İç Denetim Standartları ve Sigorta İşletmelerinde İç Denetim Standartlarının Değerlendirilmesi

İç denetim uygulamaları tüm dünyada yapısı, büyüklüğü ve kapsamı farklı farklı olan kuruluşlar tarafından yürütülen bir denetim türüdür. Farklı kuruluşlar tarafından uygulanmasının yanı sıra uygulayan ülkeler açısından da mevzuat ve gelenekler farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar ne olursa olsun bunun yanında iç denetimin uygulanmasında genel kabul görmüş teknikler, yöntemler ve çeşitli kurallar vardır. İşte bu kurallara genel anlamıyla iç denetim standartları adı verilmektedir.

5.1. İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) ve Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE)

İç Denetçiler Enstitüsü (Institute of Internal Auditors – IIA) 1941 yılında ABD’ de kurulmuş olup, iç denetim konusunda lisans verme, eğitim ve araştırma alanlarında saygınlığı olan ve genel kabul gören özerk bir kuruluştur. 160 ülkede 122 binden fazla iç denetçi üyesi olan IIA’nın amacı, iç denetim alanında aktif bir küresel yol gösterici olmaktır.

IIA, Sertifikalı İç Denetçi (Certified Internal Auditor – CIA) ünvanını da vermektedir. IIA, iç denetim kuruluşları ve iç denetçiler için Mesleki Uygulamalar Çerçevesi (Professional Practices Framework) yayınlamıştır. (Oksay ve Acar, 2007: 94)

Türkiye İç Denetim Enstitüsü, 1995 yılında kurulmuştur. Türkiye’de iç denetim faaliyetinin ilkelerini esaslarını ve standartlarını oluşturma ve geliş-

tirme konusunda faaliyet göstermektedir. Ayrıca iç denetim faaliyetlerinde meydana gelen ulusal ve uluslararası değişiklikleri izlemek bu gelişmelerin uygulanmasına öncülük etmektedir.

TİDE, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA/The Institute of Internal Auditors) ve Avrupa İç Denetim Enstitüleri Konfederasyonu (ECIIA/ European Confederation of Institute of Internal Auditors) üyesidir.

5.2. İç Denetim Standartları

“Uluslararası İç Denetim Meslekî Uygulama Standartları”nın (*Standartlar*), iç denetim hizmetlerinin temel ilkeleri üzerinde yapılan titiz çalışma, istişare ve müzakerelerin sonucu oluşturulmuştur. Tüm iç denetçiler, çalışmalarını *Standartlara* uygun olarak yapmakla yükümlüdür. Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (IIA) üyeleri ve Uluslararası İç Denetçiler (CIA’ler) “IIA Etik Kuralları”na (IIA's Code of Ethics) uygun davranacaklarını taahhüt ederler; bu *Standartlara* bağlılığı da gerekli kılar. *Standartlar*, Meslekî Uygulama Çerçevesi'nin (Professional Practices Framework) bir bölümünü oluşturur.

Standartlar'ın amaçları şunlardır:

1. İç denetim uygulamasını olması gerektiği gibi temsil eden temel ilkeleri tanımlamak,
2. Katma değerli iç denetim faaliyetlerini teşvik etmeye ve hayata geçirmeye yönelik bir çerçeve oluşturmak,
3. İç Denetim performansının değerlendirilmesine uygun bir zemin oluşturmak,
4. Gelişmiş kurumsal süreç ve faaliyetleri canlandırmak.

2004 yılı Ocak ayından itibaren geçerli olmak üzere, IIA'nın İç Denetim Standartları Kurulu (Internal Auditing Standards Board) tarafından önemli ölçüde tadil edilen Standartlar, günümüzün risk yönetimi ve kurumsal yönetim (governance) gerekliliklerini karşılayacak şekilde ve danışmanlık faaliyetlerine ve görev sonuçlarının kurum dışı taraflara sunulması konularına temas edecek şekilde güncellenmiştir. (www.tide.org.tr)

Uluslararası İç Denetim Standartları, nitelik ve performans standartları olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. İç Denetim faaliyetinin amaç, yetki ve sorumluluklarının bir yönetmelikle tanımlanması, bağımsızlık ve tarafsızlık, mesleki yeterlilik, mesleki özen ve dikkat, sürekli mesleki gelişim, kalite

güvence ve geliştirme programı nitelik standartlarını oluşturmaktadır. İç Denetim faaliyetinin yönetimi, işin niteliği, görev planlaması, görevin yapılması, sonuçların raporlanması, gelişmelerin izlenmesi, bakiye riskin yönetimce üstlenilmesi ise performans standartlarıdır. (Uzun, <http://www.denetimnet.net>)

Niteliksel Standartları (Attribute Standards)

Nitelik Standartları, iç denetim faaliyetlerini yürüten tarafların ve kurumların özelliklerine yöneliktir. Nitelik standartları, iç denetim faaliyetlerinin amaç, yetki ve sorumluluklarının standartlarla uyumlu olması ve bir düzenlemeyle yazılı olarak açıkça tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. (Oksay ve Acar, 2007: 96)

1000 – 1999 arasında kodlanan nitelik standartları ve özellikleri aşağıdaki gibidir.

1000 – Amaç, Yetki ve Sorumluluk

İç denetim, kuruluşa yönelik bir hizmet olarak o kuruluşun faaliyetlerini incelemek ve değerlendirmek amacıyla kuruluşun bünyesinde oluşturulan bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur.

İç denetimin amacı, kuruluşun sorumluluklarını etkin olarak yerine getirmesinde, yönetim görevlileri ve kurul üyeleri dahil kuruluş mensuplarına yardımcı olmaktır.

Sonuçta, iç denetim, kuruluşun mensuplarını incelenen faaliyetlere ilişkin analizler, değerlendirmeler, görüşler ve bilgilerle donatır. Amaçlar arasında, en uygun maliyetlerle etkili bir kontrolün özendirilmesi de bulunmaktadır.

İç denetim, üstlendiği sorumlulukların yerine getirilmesinde, performans kalitesinin ve kuruluşun iç kontrol sistemlerinin verimliliğinin ve kalitesinin incelenmesi ile değerlendirilmesi faaliyetlerini kapsar. (Özeren, 1999: 10)

1100 – Bağımsızlık ve Tarafsızlık

İç denetim elemanları çalışmalarını özgürce ve tarafsız bir biçimde yürütebildikleri takdirde bağımsız olurlar. Bağımsızlık, iç denetim elemanlarına denetimlerini düzgün bir biçimde yürütülebilmeleri için elzem olan yansız ve önyargısız görüşler sunma olanağı sağlar. Bu, organizasyonel statü ve tarafsızlık aracılığıyla başarılır. (Özeren, 2000: 12)

Tarafsızlık iç denetim elemanlarının incelemelerini yürütürken sürdürmeleri gereken bağımsız zihinsel bir tutumdur. İç denetim elemanları denetim meselelerine ilişkin kararlarını diğer meselelere ilişkin olanlardan daha az önemde görmemelidirler. Tarafsızlık, iç denetim elemanlarının dürüstlük duygusuyla davranabilecek ve önemli kalite tavizleri vermeyecek bir biçimde denetim görevlerini yerine getirmelerini gerektirir. (Özeren, 2000: 14)

1200 – Mesleki Yeterlilik ve Mesleki Özen

Meslekî ehliyet iç denetim biriminin ve her bir denetim elemanının sorumluluğudur. Birim her incelemeye, bu görevin eksiksiz bir biçimde yerine getirilmesi için gerekli bilgilere, becerilere ve uzmanlıklara toplu olarak sahip olan kişileri tahsis etmelidir. (Özeren, 1999: 10)

1300 – Kalite Güvence ve Gelişim Programı

İç denetim yöneticisi, iç denetim faaliyetinin tüm yönlerini kapsayan ve etkinliğini sürekli gözleyen bir kalite güvencesi ve geliştirme programı hazırlamalı ve bunu sürdürmelidir. Bu program, dönemsel iç ve dış kalite değerlendirmelerini ve devamlı iç gözlem faaliyetini içermelidir. Programın her parçası, iç denetim faaliyetinin katma değer yaratmasına, kurumun faaliyetlerinin geliştirilmesine yardımcı olmalı ve iç denetim faaliyetinin Etik Kurallarına ve Standartlara uyması konusunda güvence sağlamalıdır. (<http://www.tide.org.tr>)

Performans Standartları (Performance Standards)

Performans standartları, iç denetim faaliyetlerinin niteliğini tanımlamakta ve bu hizmetlerin performansının ölçülebilmesinde kullanılacak kriterler sunmaktadır. Performans standartları, iç denetim yöneticisinin iç denetim faaliyetini kuruma değer katacak şekilde yönetmesini gerekli kılar ve iç denetimin risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim sistemlerine katkıda bulunacak şekilde yapılmasını ister. İç denetçilerin görevlerini planlarken, yerine getirirken ve sonuçlarını raporlarken uymaları gereken temel kurallar da bu standartların konusuna girmektedir. (Oksay ve Acar, 2007: 97)

2000 – 2999 arasında kodlanan performans standartları ve özellikleri aşağıdaki gibidir.

2000 – İç Denetim Faaliyetinin Yönetilmesi

İç denetim birimi yöneticisi, iç denetim faaliyetini idareye değer katacak şekilde yönetmelidir.

İç denetim birimi yöneticisi; iç denetim yönergesinde tanımlanan genel amaç ve sorumlulukların yerine getirilmesi, iç denetim kaynaklarının etkin, etkili ve verimli bir şekilde kullanılması ve iç denetim faaliyetlerinin Standartlara uygun yapılmasını sağlayacak şekilde iç denetim birimini yönetmekten sorumludur. (<http://www.idkk.gov.tr>)

2100 – Çalışmanın Özellikleri

İç denetim faaliyeti, risk yönetimi, kontrol ve yönetim *süreçlerinin sistematik ve disiplinli bir yaklaşımla*, geliştirilmesini değerlendirmeli ve buna katkıda bulunmalıdır.

2200 – Görev Planlaması

İç denetçiler, her görev için kapsam, hedefler, zamanlama ve kaynak tahsisini içeren bir plan geliştirmeli ve yazılı hale getirmelidir.

2300 - Görevin Yerine Getirilmesi

İç denetçiler, görevin hedeflerine ulaşmak için yeterli bilgiyi tanımlamalı, analiz etmeli, değerlendirmeli ve kayıt altına almalıdır.

2400 – Sonuçların Bildirilmesi

İç denetçiler, görev sonuçlarını bildirmelidir.

2500 – İzleme Süreci

2600 – Yönetimin Riskleri Göze Alma Kararı

İç denetim birim yöneticisi, üst yönetimin göze aldığı risk düzeyinin kurum için kabul edilir olmayabileceğini düşündüğünde, konuyu üst yönetim ile tartışmalıdır. Eğer söz konusu riske ilişkin bir karara varılamazsa, iç denetim birim yöneticisi ve üst yönetim konuyu yönetim kuruluna raporlamalıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Sigorta işletmeleri, oluşabilecek riskleri azaltmak ve oluşmuş olan risklerden dolayı kişi ya da kurumların zararını telafi etmek adına kurulmuş şirketlerdir. Diğer işletme türlerinde olduğu gibi sigorta işletmeleride çeşitli denetimlere tabidir. Son yıllarda yaşanan finansal skandallar ve muhasebe hileleri denetim sürecinin yeniden sorgulanması gerektiği kanısını gündeme getirmiştir.

Yaşanan bu skandallardan sonra kurumsal yönetim uygulamalarının yerine getirilebilmesi için yeni yasal düzenlemeler uygulamaya girmiştir. Bu düzenlemelerin doğru ve güvenilir bir şekilde uygulanabilmesinde iç kontrol ve iç denetim fonksiyonu, denetimin güvenilirliği için vazgeçilmez bir araç ve olmazsa olmaz faaliyetlerden biri olarak kabul edilebilir. iç denetim; bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. Risk denetimi, iç kontrol ve yönetim sürecinin verimliliği ve etkinliği iç denetçiler vasıtasıyla sağlanmaktadır.

Sigorta işletmeleri de diğer işletmelerinin de uygulamakla yükümlü olduğu yasal düzenlemeleri uygulamak zorundadır. Sigorta işletmelerinde iç denetim uygulaması ile ilgili olarak Sigortacılık Kanunu'nda ve Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü tarafından 2004 yılında sigorta ve reasürans şirketlerinde iç denetim sisteminin uygulanmasına ilişkin yayınlanan mevzuat da bu konular ele alınmıştır.

Sigorta işletmeleri için iç denetim uygulama standartları, sigorta işletmelerinin yönetim fonksiyonu, risk yönetimi, kurumsal yönetim sürecinin etkinliğinin geliştirilmesi ve doğru ve bir şekilde uygulanması için gerekli olan bir sistem ve disiplin yaklaşımı olarak önemlidir. Özellikle uluslararası arenada rekabet edecek olan sigorta şirketlerimiz iç denetim konusunda üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeli ve iç denetim uygulama standartları kültürünü işletmelerine yerleştirmelidir. Uluslararası alanda ancak bu şekilde rekabet etme ve ayakta kalma imkanı bulabilecektir.

Kaynaklar

- Asunakutlu, Tuncer, (2000), *Sigorta İşletmelerinde Maliyet Unsurları ve Maliyet Oluşumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3, <http://www.sbe.deu.edu.tr/adergi/dergi06/kutlu.html> (31.10.2009)
- Duygulu, Ercan (2006), “*Türkiye’de Sigorta İşletmeleri ve Sigorta İşletmelerini Mali Durumlarına Genel Bir Bakış*”, Sigorta Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2.
- Erkan, Mehmet, İlter, Berfu (2008), “*Kobilerde İç Kontrol Yapısının Muhasebe Denetimine Katkısı*”, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 2.
- Kaval, Hasan (2005), *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kaya, H. Abdullah, <http://www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger/icerikdetaydh224.pdf> (25.12.2009)
- Kenger, Erdal (2001), *Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu*, http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm#d1 (31.10.2009)

- Marşap, Beyhan (2007), “ Sigorta İşletmelerinin Sigorta Muhasebe Sistemi ve Muhasebe Standartları Açısından Değerlendirilmesi”, MÖDAV Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1.
- Kazgan, Haydar (1999), *Osmanlı'dan Günümüze Türk Finans Tarihi*, <http://www.buzlu.org/sigortaciligin-tarihi/> (21.10.2009)
- Oksay, Suna, Acar, Onur (2007), *Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Sektöründe Denetim*, Sigorta Araştırma ve İnceleme Yayınları-9, İstanbul.
- Özeren, Baran (1999), *İç Denetim Mesleği Uygulama Standartları ve Yönlendiren İlkeler*, Sayıştay Araştırma/ İnceleme/ Çeviri Dizisi, Ankara.
- Özeren, Baran (2000), *İç Denetim, Standartları ve Mesleğin Yeni Açılımları*, Sayıştay Araştırma/ İnceleme/ Çeviri Dizisi, Ankara.
- Özkan, Mehmet (1998), *Sigorta İşlemleri ve Muhasebesi*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- Uyanık, Atilla (2001), *Denetim, Muhasebe ve Vergilendirme*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Uzay, Şaban (1999), *İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma*, SPK Yayınları, Yayın No: 132, Ankara.
- Uzun, Ali Kamil, *İç Denetim Nedir?*, <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleer/%C4%B0%C3%A7%20Denetim/%C4%B0%C3%A7%20Denetim%20Nedir-Makale.pdf> (10.01.2010)
- <http://www.ankarasab.org/modules.php?name=News&file=print&sid=8> (21.08.2009)
- http://www.idkk.gov.tr/web/guest/kamu_ic_denetim_standartlari (23.12.2009)
- <http://tide.org.tr/TIDEWEB/IcSayfa.aspx?kodal=254&KS=20071121145733515> (15.12.2009)
- <http://www.tide.org.tr/uploads/1300-1.pdf> (05.01.2010)
- <http://www.tsev.org.tr/> (27.11.2009)
- <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Sigorta/Türkiye+de+sigortacılık/> (21.10.2009)